

**Методичні рекомендації
щодо проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального
правопорушення засудженими до позбавлення волі**

I. Загальні положення

1. Методичні рекомендації щодо проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення засудженими до позбавлення волі (далі – Методичні рекомендації) розроблені з метою надання практичної допомоги персоналу соціально-психологічної служби установ виконання покарань під час проведення соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими чоловіками та жінками у виправних колоніях, а також у слідчих ізоляторах, які виконують функцію виправної колонії.

2. При проведенні оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення (далі – оцінка ризиків) персонал соціально-психологічної служби установ виконання покарань повинен керуватися принципами:

- об'єктивності;
- поваги до конфіденційності та приватності засуджених осіб;
- справедливості;
- рівності засуджених перед законом;
- поваги до прав і свобод людини;
- індивідуалізації та диференціації виконання покарання.

3. Використані у Методичних рекомендаціях терміни вживаються у таких значеннях:

фактори захисту – характеристики та ресурси засудженої особи, її сім'ї та громади, які зменшують вплив факторів ризику;

криміногенні потреби – актуальні фактори ризику, оцінка яких свідчить про високу вірогідність їх впливу на виникнення протиправної (криміногенної) поведінки особи та потребу у заходах впливу для зменшення або усунення такого впливу;

ризик вчинення повторного кримінального правопорушення – ймовірність вчинення повторного кримінального правопорушення під впливом факторів ризику (статичних та динамічних);

ризик небезпеки для суспільства, у тому числі для окремих осіб (далі – ризик небезпеки) – потенційно можлива небезпека внаслідок протиправної поведінки;

ризик шкоди життю і здоров'ю (далі – ризик шкоди) – ймовірність вчинення засудженою особою під впливом факторів ризику насильницьких дій, спрямованих на створення небезпеки для життя чи здоров'я окремих осіб (певних груп осіб) або суспільства у цілому шляхом завдання фізичного, сексуального чи морального насильства;

фактори ризику – науково визначені та прийняті у світовій практиці характеристики засудженої особи та її життєдіяльності, які найбільше впливають на ймовірність виникнення протиправної поведінки. Фактори ризику поділяються на статичні фактори ризику, пов'язані з історією кримінальних правопорушень засудженої особи, які неможливо змінити, та динамічні фактори ризику, пов'язані із соціальними та психологічними характеристиками особистості цієї особи, які можливо змінити певними заходами впливу;

фактори сприйняття – особистісні фактори чи фактори в оточенні засудженої особи, які впливають на рівень реагування цієї особи на втручання;

форма проведення оцінки ризиків – структурований інструмент, що застосовується для збору та аналізу інформації про засудженого з метою виявлення конкретних криміногенних факторів ризику і потреб, які обумовлюють протиправну поведінку цієї особи. Форма проведення оцінки ризиків є основою для планування подальшої індивідуальної соціально-виховної роботи, спрямованої на ресоціалізацію засудженої особи.

4. Оцінка ризиків у роботі із засудженими в установах виконання покарань проводиться за формою, наведеною у додатку 1 до цих Методичних рекомендацій, з метою виявлення факторів ризику, які обумовлюють протиправну поведінку особи, та визначення потреб, які необхідно задовольнити, з метою його/її виправлення та ресоціалізації та спостереження за основними змінами у поведінці засуджених.

5. Завданнями оцінки ризиків є:

1) виявлення факторів, що спричинили протиправну поведінку засудженої особи;

2) визначення цілей і заходів соціально-виховної роботи із засудженою особою з урахуванням індивідуальних потреб;

3) проведення моніторингу змін щодо виправлення поведінки цієї особи;

4) визначення питань, які потребуватимуть вирішення в ході подальшої роботи із засудженою особою після звільнення або переведення до іншої установи виконання покарань.

6. Форма проведення оцінки ризиків складається з:

1) Розділу I. «Статичні фактори. Історія правопорушень».

2) Розділу II. «Динамічні фактори», який складається з підрозділів:

житло;

освіта;

робота;

матеріальне становище;

мислення, емоції та поведінка;
 вживання алкоголю;
 вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;
 стосунки у суспільстві;
 стосунки з рідними та близькими (родиною);
 ставлення до правопорушення;
 характеристика під час оцінювального періоду відбування покарання;
 готовність до змін.

3) Розділу III. «Підсумки».

4) Розділу IV. «Ризик шкоди життю та здоров'ю».

7. Кожен фактор ризику має декілька індикаторів, що дозволяють охарактеризувати фактор ризику (статичні фактори) або визначити криміногенну потребу (динамічні фактори).

8. Кожен індикатор має кількісну оцінку, виражену у балах.

II. Порядок заповнення форми оцінки ризиків

1. Збір інформації для проведення оцінки ризиків здійснюється шляхом отримання від начальника відділення соціально-психологічної служби (далі – начальник відділення СПС), психолога, медичного працівника (окрім інформації, яка є конфіденційною), інспектора з питань підготовки до звільнення, оперативних працівників, майстрів виробництва, працівників загальноосвітньої школи та інших працівників установи виконання покарань, інформації, яка має значення для виправлення засудженого. Відповідальним за координацію процесу проведення оцінки ризиків, залучення необхідних фахівців та узагальнення зібраної інформації є начальник відділення СПС, до якого розподілено особу.

2. При проведенні оцінки ризиків використовуються такі методи:

1) інтерв'ю/діагностична бесіда з засудженою особою, її родичами (за можливості);

2) аналіз документів особової справи та офіційної інформації, отриманої з різних джерел;

3) спостереження за поведінкою засудженої особи під час зустрічей, проведення бесід, залучення до роботи/навчання, діяльності відділення СПС, тощо;

4) анкетування, тестування та інші дослідницькі методи, техніками проведення яких володіє відповідний працівник установи виконання покарань.

3. Перед та під час проведення оцінки ризиків обов'язково слід використовувати Роз'яснення до форми проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, наведені у додатку 2 до цих Методичних рекомендацій.

4. Для забезпечення виявлення факторів, що спричинили протиправну поведінку засудженої особи, формування актуальних цілей соціально-виховної

роботи та проведення моніторингу її результатів, оцінка ризиків проводиться періодично, зокрема:

у термін не пізніше 30 календарних днів з дати прибуття засудженої особи до установи виконання покарань здійснюється перша оцінка ризиків та заповнюється форма, наведена у додатку 1 до цих Методичних рекомендацій. Результати вносяться до Карти періодичного проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення (Щоденник індивідуальної роботи із засудженим у додатку 1 до Положення про відділення соціально-психологічної служби, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 04 листопада 2013 року № 2300/5, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 04 листопада 2013 року за № 1863/24395 (із змінами) (далі – Щоденник).

перегляд проведеної оцінки ризиків здійснюється 1 раз на шість місяців від дати завершення проведення попередньої оцінки ризиків для оцінювання ступеня виправлення засудженої особи, а також не пізніше ніж за 15 днів до розгляду на засіданні відповідної комісії установи виконання покарань питання щодо переведення засуджених до дільниці соціальної реабілітації. За результатами заповнюється форми, наведені у додатку 1 до цих Методичних рекомендацій, та Карта періодичного проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення.

підсумкова оцінка ризиків здійснюється не пізніше ніж за 15 днів до розгляду на засіданні відповідної комісії установи виконання покарань питання щодо застосування умовно-дострокового звільнення, заміни покарання більш м'яким, переведення до іншої установи виконання покарань або звільнення, для визначення питань, які потребуватимуть вирішення в ході подальшої роботи із засудженою особою після звільнення. За результатами заповнюються форми, наведені у додатку 1 до цих Методичних рекомендацій, та Карта періодичного проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення.

5. За результатами першої оцінки ризиків визначаються актуальні цілі роботи із засудженою особою та формується індивідуальна програма соціально-виховної та психологічної роботи із засудженим відповідно до вимог щодо складання та ведення Щоденника.

6. Для перегляду оцінки ризиків використовуються відповідні індикатори, перелік яких визначено у Kartі періодичного проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення. При цьому береться до уваги та, за потреби, оновлюється інформація, зібрана за відповідний період про засуджену особу, включаючи фактори сприйняття та захисту, й вноситься до відповідного блоку в поле «Коментар». За результатами такої оцінки ризиків переглядається індивідуальна програма соціально-виховної та психологічної роботи із засудженим, уточнюються та за необхідності вносяться актуальні цілі роботи із засудженою особою та заходи, спрямовані на їх досягнення.

7. Під час здійснення оцінки ризиків та заповнення форми її проведення начальник відділення СПС обирає найбільш відповідний бал для кожного окремого індикатору. Пояснення стосовно індикаторів та балів наведені у додатку 2 до цих Методичних рекомендацій. Після кожного блоку, в полі «Коментар», зазначає тільки те/ті пояснення, які є актуальними для засудженої особи у кожній окремій сфері її життя включно із коментарями щодо факторів захисту. Якщо будуть виявлені певні обставини (інформація), що відповідають тому чи іншому індикатору, які не зазначені в поясненнях, таку інформацію (уточнення) також слід зазначити в полі «Коментар».

8. Під час проведення оцінки ризиків необхідно позначати рівень вмотивованості до зміни проблемної поведінки, який є актуальним для засудженої особи у кожній окремій сфері її життя, що визначається відповідно до наведених нижче пояснень:

1) незацікавленість у змінах: засуджена особа не готова визнати, що має проблему; не бажає обговорювати свою проблемну поведінку; має заперечення та виправдання щодо своєї поведінки;

2) роздуми про зміни: амбівалентність/невизначеність характеризує цей рівень мотивації. Засуджена особа відчуває себе на роздоріжжі між необхідністю змін з одного боку та байдужістю до змін – з іншого; немає чіткої готовності змінити свою поведінку;

3) готовність до змін: засуджена особа демонструє рішучість у намірах змінити свою поведінку впродовж найближчого часу; усвідомлює, що проблемна поведінка завдає більше шкоди, аніж користі; робить незначні кроки назустріч змінам та інформує інших щодо своїх намірів змінити поведінку;

4) дія: засуджена особа працює для досягнення позитивних змін; ця стадія вимагає найбільше часу й енергії від нього та підтримки інших осіб (персоналу установи виконання покарань, сім'ї тощо);

5) підтримка змін: зміна поведінки засудженої особи стабільна протягом щонайменше півроку; окремі випадки повернення до старої моделі поведінки є нормальним явищем на цьому етапі.

9. Після визначення індикаторів у кожному факторі ризику визначається загальний рівень ризику шляхом додавання балів відмічених індикаторів. Сума балів відмічених індикаторів відповідає рівню ризику. Підсумок рівнів ризику за блоками дає змогу виокремити фактори ризику, які потребують першочергового втручання під час проведення соціально-виховної роботи із засудженою особою, і визначити відповідні пріоритети у подальшій індивідуальній соціально-виховній роботі із цією особою. Також на першочерговість втручання може вказувати наявність зв'язку фактора ризику з ризиком шкоди життю та здоров'ю, оскільки наявність цього ризику може вказувати на ймовірність вчинення засудженою особою насильницьких дій стосовно персоналу, інших засуджених або й стосовно себе.

10. Якщо щодо певного фактора ризику не позначено жодного індикатора, це засвідчує про відсутність криміногенної потреби, відповідно рівень вмотивованості до змін визначати не потрібно.

11. Після проведення оцінки ризиків та зазначення коментарів, бали за кожним розділом підсумовуються та зазначаються у Розділі III. «Підсумки». Відповідно до суми балів визначається низький, середній або високий рівень ризику, про що робиться відповідна відмітка.

12. Розділ IV. «Ризик шкоди життю та здоров'ю» заповнюється у разі, якщо:

попередні або теперішні засудження особи за кримінальні правопорушення пов'язані з вчиненням насильницьких дій стосовно інших осіб;

у ході заповнення оцінки ризиків наявна інформація щодо вчинення насильницьких дій стосовно інших осіб, але за ці дії засуджену особу не було притягнуто до кримінальної відповідальності;

є обґрунтовані підстави вважати, що засуджена особа схильна до насильницьких дій стосовно інших осіб.

При заповненні Розділу IV. «Ризик шкоди життю та здоров'ю» необхідно зазначити характер вчинених чи потенційно можливих насильницьких дій, обставин, за яких ці насильницькі дії можливі. Після внесення цієї інформації, визначається середній чи високий рівень цього ризику, про що робиться відповідна позначка.

Якщо при проведенні оцінки ризиків не було виявлено інформації, яка вказує на наявність ризику шкоди життю та здоров'ю, то такий рівень визначається як низький, про що робиться відповідна позначка.

13. Рівень ймовірної небезпеки для суспільства визначається за допомогою Матриці визначення рівня ймовірної небезпеки для суспільства (далі – Матриця). Для правильного заповнення матриці необхідно зіставити рівень ризику шкоди (низький, середній або високий) з рівнем ризику вчинення повторного кримінального правопорушення (низький, середній або високий). У секторі, розміщеному на перехресті обраних на шкалах Матриці показників, міститься відповідний рівень ймовірної небезпеки для суспільства.

Рівень ймовірної небезпеки для суспільства враховується при вирішенні питань щодо застосування умовно-дострокового звільнення, заміни покарання більш м'яким, переведення до дільниці соціальної реабілітації або до іншої установи виконання покарань.

14. Більш високий рівень втручання повинен забезпечуватися щодо засуджених з вищим рівнем ризику. Соціально-виховна робота із засудженою особою з меншим рівнем ризику має бути спрямована на розвиток певних навичок, умінь, покращення та підтримку стосунків з оточенням, з членами сім'ї, тощо, щоб в закритих умовах установи виконання покарань забезпечити підготовку до подальшої адаптації та ресоціалізації.

15. Соціально-педагогічні, психологічні та інші форми і методи роботи із засудженою особою мають обиратися для забезпечення її виправлення та відповідати вимогам встановленого порядку відбування покарання.

**Начальник Відділу
по роботі з системою Державної
кримінально-виконавчої служби України
Міністерства юстиції України**

Віталій ДОНСЬКИХ